

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КУЗЬМЕНКО НАТАЛЯ ВІКТОРІВНА

УДК: 378.18

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Кондрашова Лідія Валентинівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри вищої школи та
освітнього менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Безкоровайна Ольга Володимирівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри методики
викладання іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ликова Вікторія Анатоліївна,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри теорії і методики
практичної психології.

Захист відбудеться «28» лютого 2014 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «24» січня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Завдання сучасного вищого технічного навчального закладу – формувати нову генерацію інженерної інтелігенції, яка має стати активним учасником соціально-економічної і культурної розбудови суверенної і незалежної України. Тому виховувати високопрофесійного інженера-інтелектуала, впливати на його особистісне і професійне зростання, збагачувати життєвий і професійний досвід – мета вищих технічних навчальних закладів, вирішальним чинником при досягненні якої виступає рівень загальної культури суспільства. Своєю чергою, рівень професійної культури нації формується завдяки належному плануванню, організації та якості проведення виховної роботи у вищих навчальних закладах.

У сучасних економічних умовах, в часи модернізації освіти, прагнення нашого суспільства вийти на вищий культурний рівень, освітньо-виховний процес у ВНЗ потребує нових підходів до його організації. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепція національного виховання, Болонська декларація містять положення, що спрямовують на вдосконалення процес виховання і навчання кваліфікованих фахівців. Реалізація окреслених у документах завдань потребує розв'язання багатьох проблем, до яких належить і проблема формування та особистісного розвитку майбутнього фахівця технічної сфери. Для її розв'язання потрібні спеціально створені умови, які сприятимуть не тільки розвитку особистості, але й розвитку її здатності самостверджуватися у професійному середовищі.

Професійне самоствердження пов'язане з професійним світоглядом й свідомістю, воно являє собою поєднання основних понять, смислів і позицій особистості, на основі яких вона аналізує і формує свої основні підходи до професійної діяльності, стосунки з членами професійного співтовариства у процесі трудової діяльності. Професійне самоствердження являє собою процес самоактуалізації, що постійно відбувається у професійній діяльності, заснований на природній потребі людини в самовираженні, що обумовлює прагнення особистості до самовдосконалення.

Теоретико-методологічні аспекти проблеми самореалізації особистості знайшли відображення в дослідженнях зарубіжних учених Дж. Гілфорда, В. Квін, А. Маслоу, К. Роджерса, Б. Скінера та ін. Серед вітчизняних учених самоствердження з соціально-філософської точки зору характеризували С. Березін, Ю. Ган, Л. Коган, Г. Костюк, А. Крисанов, С. Максименко, Є. Нікітін, Н. Цибра; самоствердження дитячо-юнацького віку досліджували О. Безкоровайна, Л. Божович, Б. Братусь, В. Каширін, А. Макаренко, О. Романов, В. Сухомлинський; прихильниками соціальної детермінації процесу самоствердження особистості є К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, А. Крисанов, А. Макаренко, А. Рубінштейн та ін.

У дослідженнях в галузі теорії виховання та проблем виховання у вищій школі розроблено теоретико-методологічні засади навчально-виховної роботи зі студентською молоддю у ВНЗ (І. Бех, Є. Бондаревська, Н. Гузій, А. Деркач, М. Киященко, С. Кульневич, А. Мудрик), розкрито органічний зв'язок професійного і особистісного розвитку майбутніх фахівців (А. Алексюк, С. Вітвицька, І. Зязюн, В. Кан-Калик, М. Нікандров, В. Сластьонін), розроблено педагогічні технології

(Н. Капустін, А. Колеченко, О. Комар, В. Кузь, В. Ликова, М. Левіна); досліджено діяльність куратора та наставника академічної групи (І. Авдєєва, В. Беспалько, О. Дубасенюк, М. Мартинова, С. Романова) та ін.

Психолого-педагогічні дослідження саме з проблем позааудиторної виховної роботи здійснили Л. Акімова, В. Бондаревський, М. Гарунов, Л. Заякіна, Л. Кондрашова та ін.; умови і особливості організації виховної роботи в технічних вищих навчальних закладах були визначені й охарактеризовані у наукових працях О. Богатської, Ю. Корницької, Н. Кулаковської, А. Міняйлової, Ж. Свиренко, С. Цимбрило.

Однак, через свою багатоаспектність проблема формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Актуалізують таке дослідження суперечності між:

- потребою промислового комплексу у кваліфікованих, орієнтованих на творчість фахівцях та сучасним рівнем сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів;

- вимогами до демократично-гуманістичної позиції викладачів-кураторів вищої технічної школи та формалізмом у системі позааудиторної виховної роботи;

- виховним потенціалом позааудиторної виховної роботи зі студентами у контексті формування професійного самоствердження та низькою виховною ефективністю використання цього потенціалу в технічних університетах.

Усунення існуючих суперечностей вимагає комплексного опрацювання чинників, факторів, умов формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

Усвідомлюючи значущість проблеми формування професійного самоствердження студентів технічних університетів, її актуальність, недостатню дослідженість у педагогіці вищої школи та враховуючи потребу у теоретико-практичних і методичних рекомендаціях щодо формування цього складного особистісного утворення у майбутніх інженерів, обрано тему дослідження **«Формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи»**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри педагогіки вищої освіти і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в європейській освітній простір» (державний реєстраційний № 0109U002550). Тема затверджена вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 6 від 11.01.2007 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 19.06.2007 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

Гіпотеза дослідження. Формування професійного самоствердження студентів

технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи здійснюватиметься ефективно за таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації та установки на формування професійного самоствердження в процесі позааудиторної виховної роботи; застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів; реалізація стосунків у системі «куратор-студенти» на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості; створення педагогічно керованого освітнього середовища у процесі позааудиторної виховної роботи технічного університету.

Відповідно до мети і гіпотези було визначено такі **задачі дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити сутність та структуру поняття «професійне самоствердження студента технічного університету».

2. Уточнити критерії, показники і рівні сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів.

3. Розробити та апробувати функціональну модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

Об'єкт дослідження – процес формування професійного самоствердження студентів технічних ВНЗ.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

Для реалізації визначених задач і перевірки гіпотези використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні* – метод порівняльного аналізу теоретичних засад філософської, історико-педагогічної, психолого-педагогічної науки з метою усвідомлення сутності професійного самоствердження; аналіз і синтез для визначення особливостей позааудиторної виховної роботи зі студентами технічних університетів; класифікація та систематизація для узагальнення системи критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного явища; моделювання з метою створення функціональної моделі формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи; аналіз і синтез задля упорядкування й визначення результатів та висновків дослідження;

– *емпіричні* – психолого-педагогічні методи накопичення емпіричних даних (анкетування з метою вивчення соціального замовлення студентів, тестування викладачів технічних університетів задля виявлення ступеня їх психологічної готовності до творчої співпраці зі студентами; моделювання виховних ситуацій професійного саморозвитку; бесіди – з метою психологічного супроводу виховного процесу; опитування, спостереження – з метою визначення ефективності розроблених способів формування професійного самоствердження студента, тестування студентів задля визначення рівня сформованості професійного самоствердження, його динаміки); педагогічний експеримент – відповідно до гіпотези перевірялася ефективність педагогічних умов розробленої функціональної моделі формування професійного самоствердження студентів технічних

університетів у процесі позааудиторної виховної роботи; методи математичної статистики – з метою опрацювання результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (навчально-науковий інститут фізики, математики та комп'ютерно-інформаційних систем), Криворізького національного університету (металургійний, механіко-машинобудівний факультети), Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (факультет технічної кібернетики), Дніпродзержинського державного технічного університету (металургійний, механічний, енергетичний факультети, факультет електроніки та комп'ютерної техніки), Херсонського національного технічного університету (факультет кібернетики). Педагогічним експериментом було охоплено 830 студентів та 20 викладачів-кураторів вищих навчальних закладів технічного профілю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у позааудиторній виховній роботі (забезпечення позитивної мотивації та установки на формування професійного самоствердження у процесі позааудиторної виховної роботи; застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів; реалізація стосунків в системі «куратор-студенти» на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості; створення педагогічно керованого освітнього середовища у процесі позааудиторної виховної роботи технічного університету); визначено зміст поняття «професійне самоствердження студента технічного університету» (прагнення до забезпечення високого рівня професійно-технічної компетентності, активної професійної позиції, домагань до технічних нововведень, творче ставлення до вирішення професійних завдань, самосприйняття професійних досягнень, їх об'єктивної самооцінки, що дозволить отримати суспільно-професійне визнання та задоволення від виконання професійних функцій) та його структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, особистісно-регулятивний); розроблено функціональну модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи (мета, педагогічні умови, зміст, підходи, методика, завдання, форми та методи, етапи, моніторинг і результат);

уточнено критерії, показники і рівні сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів;

подальшого розвитку набули теоретичний зміст, форми, методи формування професійного самоствердження студентів у процесі позааудиторної виховної роботи в системі технічного університету.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та впровадженні у практичну діяльність вищих технічних навчальних закладів авторської програми позааудиторної виховної роботи «Формування професійного самоствердження майбутніх інженерів як основи їх професійного зростання»; методичних вказівок для кураторів вищих навчальних закладів та організаторів позааудиторної виховної роботи, мета яких полягає у формуванні професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної

виховної роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані в організації виховної роботи освітніх закладів різного типу, зокрема, в галузі професійної та вищої освіти, під час фахової підготовки майбутніх інженерів, а також у соціальній роботі з молоддю; під час підготовки посібників з теорії і методики виховання студентської та учнівської молоді; у післядипломній педагогічній освіті.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 149/03 від 10.04.2013 р.), Криворізького національного університету (довідка про впровадження № 158/01 від 24.05.2013 р.), Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (довідка про впровадження № 163/29 від 27.06.2013 р.), Дніпродзержинського державного технічного університету (довідка про впровадження № 108-08.33/228 від 01.07.2013 р.), Херсонського національного технічного університету (довідка про впровадження № 107/33 від 19.09.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії «Теоретичні та прикладні аспекти інноватизації вищої професійної освіти» авторським є параграф «Формування професійної компетентності засобами позааудиторної виховної роботи» (за ред. І. Секрет), у якому розкрито особливості та напрями формування професійного самоствердження студентів у процесі позааудиторної роботи (1,8 автор.арк.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2010), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ – Черкаси, 2012), «Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы» (Москва, 2013), «Проблеми інноватизації вищої професійної освіти» (Дніпродзержинськ, 2013); *всукраїнських* – «Гуманітарна освіта та виховання у вищому технічному навчальному закладі» (Дніпродзержинськ, 2011), «Організація виховної роботи з учнівською та студентською молоддю: досвід та перспективи» (Херсон, 2011), «Науковий діалог «Схід – Захід» (Бахчисарай, 2013); звітних конференціях Криворізького державного педагогічного університету та Дніпродзержинського державного технічного університету (2005–2010), засіданнях кафедри вищої школи та освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та кафедри іноземних мов Дніпродзержинського державного технічного університету (2010–2013).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 12 одноосібних наукових публікаціях, серед яких 7 відображають основні наукові результати дисертації, 3 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають зміст дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань, із них 6 іноземними мовами), 16 додатків на 95 сторінках. Повний обсяг дисертації – 308 сторінок, із них 186 сторінок основного тексту. Дослідження ілюстроване 16 таблицями, 4 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості

визначеної проблеми, зв'язок з науковими програмами й темами науково-дослідної роботи; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження; сформульовано гіпотезу; охарактеризовано експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні основи формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи»* – висвітлено теоретичні аспекти та здійснено аналіз стану дослідженості проблеми у педагогічній теорії та виховній практиці вищих технічних навчальних закладів.

У соціальному аспекті особистісне самоствердження як потреба людини до досягнення, збереження та зміцнення свого становища та статусу в суспільстві вивчалось багатьма науковцями (Л. Анциферова, Г. Костюк, А. Крисанов, А. Леонтєв, В. Роменець, С. Рубінштейн, Е. Фромм, К. Хорні, Н. Цибра та ін.).

З погляду психології особистісне самоствердження багатьма вченими трактується як стан, за якого людина, перебуваючи в умовах динамічно змінюваної обстановки, побоюється втратити свій статус в суспільстві, досягнутий рівень поваги і самоповаги, що спонукає її постійно самостверджуватися, відстоюючи своє «Я», водночас формувати і підтримувати позитивну самооцінку (С. Березін, І. Бех, О. Глотчкін, А. Здравомислов, В. Івашковський, С. Каверін, І. Кон, А. Маслоу, С. Наседкін, Є. Нікітін, А. Реан, С. Рубінштейн, О. Спіркін, Г. Соколова, Н. Харламенкова та ін.).

Дослідження особистісного самоствердження педагогами здійснюється за кількома освітніми парадигмами, якими є: *гуманістична* (феноменологічна), яка ставить у центр уваги дитину як вільну і духовну особистість (Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Сухомлинський, А. Сущенко); *особистісно орієнтована*, яка забезпечує пізнання себе, формує особистісну позицію (І. Бех, Є. Бондаревська, М. Боришевський, О. Газман, В. Зінченко, О. Киричук, Г. Селевко, В. Серіков, І. Якиманська); *педагогіка підтримки*, у межах якої виникає істинно суб'єкт-суб'єктивний характер взаємовідносин співробітництва і співтворчості (А. Белкин).

Проблема професійного самоствердження була досліджена як основна форма активності суб'єкта (А. Сейтешев), як цілісний безперервний процес становлення особистості професіонала шляхом професійного саморозвитку, за якого провідними стають професійна свідомість і самосвідомість (А. Маркова), самовираження особистості через професійну діяльність (Б. Ананьєв), а також взаємовпливу свідомості та самосвідомості і професійної діяльності особистості (Дж. Гілфорд, Є. Климов, К. Платонов).

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу трактувати професійне самоствердження в системі професійної підготовки майбутніх інженерів як важливу характеристику їх професіоналізму. Проблема професійного самоствердження особистості є значущою, провідною для багатьох сучасних концепцій про людину. Поняття «самоствердження» розглядається як прагнення людини зайняти і постійно утримувати за допомогою власних зусиль певне становище (статус) у суспільстві і мати позитивне, цілісне уявлення про саму себе.

Професійне самоствердження визначається сформованістю професійного образу «Я», адекватністю самооцінки, співвіднесеністю сукупності способів і результатів самореалізації з власними очікуваннями, упевненістю в собі і своїй компетентності.

Професійне самоствердження студента технічного університету розглядаємо як його прагнення до забезпечення високого рівня професійно-технічної компетентності, активної професійної позиції, домагань до технічних нововведень, творче ставлення до вирішення професійних завдань, самосприйняття професійних досягнень, їх об'єктивної самооцінки, що дозволить отримати суспільно-професійне визнання та задоволення від виконання професійних функцій.

Сутність механізму професійного самоствердження студента полягає в особливостях динамічної взаємодії його соціально-психологічних компонентів, критеріїв, показників та рівнів їх сформованості.

Професійне самоствердження особистості студента має складну структуру, яка поєднує комплекс *компонентів*: мотиваційно-ціннісний (професійні цінності, інтереси, позитивно спрямовані потреби та мотиви), операційно-діяльнісний (уміння і навички професійної поведінки, дій, учинків та саморегуляції), особистісно-регулятивний (самоконтроль власних професійних дій, вчинків, самоаналіз).

Динамічна характеристика професійного самоствердження студентів технічних університетів дозволила диференціювати три рівні сформованості цього складного особистісного утворення: низький, середній, високий. Як певні якісні стани, ступені професійного становлення або рівні професійних досягнень дозволяють визначити критерії та якісні показники сформованості змістовних компонентів професійного самоствердження студентів технічних університетів. До критеріїв віднесено: професійна спрямованість, активна професійна позиція, професійні домагання.

Процес *формування професійного самоствердження студента технічного університету* є складним, суперечливим та динамічним. Він становить процес організованої цілеспрямованої позааудиторної виховної діяльності, орієнтованої на поглиблення професійно-технічної компетентності, активної професійної позиції; розвиток прагнень і мотивів професійного самоствердження; усвідомлення професійних цінностей та ідеалів; визначення й посилення власної відповідальності; оволодіння досвідом професійного самоствердження, щоб досягти професійного успіху власними можливостями; актуалізація самооцінки та корекції власної самостверджувальної діяльності протягом отримання вищої технічної освіти. Його результативність у формуванні професійного самоствердження можлива, якщо він стає процесом взаємозбагачуючим взаємодії активної творчої діяльності та розвитку позитивної мотивації на професійне самоствердження, збагачення професійно-технічних знань умінь і навичок, власних досягнень, використання технічних нововведень у вирішеннях професійних проблем.

Великі виховні можливості у формуванні цього складного особистісного утворення містить позааудиторна виховна робота. Позааудиторна виховна робота є важливим засобом формування професійного самоствердження студентів технічних університетів та представляє собою систему педагогічних впливів і практичних дій, спрямованих на озброєння студентів знаннями про теоретичні основи професійного

самоствердження, форми і методи його формування та оволодіння методикою по формуванню цього складного особистісного утворення.

Позааудиторна виховна робота виступає як цілеспрямована, систематична, педагогічно організована діяльність з формування професійного самоствердження, яка в тісному взаємозв'язку з теоретичними заняттями і різними видами педагогічної практики ставить студента в умови, найбільш близькі до самостійної професійної праці. Позааудиторна виховна робота – це система заходів, яка об'єднує в собі мету, зміст, функції, методи та організаційно-педагогічні форми, спрямовані на розвиток активності, самостійності, самооцінки, впевненості в собі, як важливих показників вияву професійного самоствердження студентів.

Позааудиторна виховна робота не стихійна, а спеціально організована з урахуванням професійних інтересів, можливостей, схильностей і бажань студентів, педагогічно доцільна діяльність, яка позитивно впливає на формування їх професійного самоствердження.

Позааудиторна виховна робота є підсистемою цілісної системи виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах. Здійснений нами аналіз свідчить, що виховна робота з її принципами, якостями, завданнями, умовами функціонування, методами, формами та видами має широкі можливості для формування професійного самоствердження студента технічного університету.

У другому розділі – *«Експериментальне дослідження рівня сформованості професійного самоствердження студентів і педагогічних умов забезпечення його позитивної динаміки у процесі позааудиторної виховної роботи»* – висвітлено результати констатувального експерименту дослідження та визначено педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів.

Констатувальний етап дослідження проводився у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, Криворізькому національному університету, Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Дніпродзержинському державному технічному університеті, Херсонському національному технічному університеті. Констатувальним експериментом було охоплено 415 студентів та 10 викладачів-кураторів вищих навчальних закладів технічного профілю.

Основна мета констатувального етапу експерименту полягала у виявленні рівнів сформованості професійного самоствердження студентів за попередньо визначеними показниками та критеріями, а також визначенні змістової частини позааудиторної виховної діяльності. Задля цього використовувалися такі методи: спостереження за студентами у ході підготовки та проведення виховних заходів, аналіз організації та проведення позааудиторної виховної роботи кураторами, вивчення документації (загальноуніверситетські плани виховної роботи, плани виховної роботи академічної групи та ін.), анкетування, бесіди, діагностичні тести.

Цей етап дослідження передбачав попереднє діагностичне спостереження, бесіди зі студентами, спрямовані на з'ясування того, як вони розуміють сутність поняття «професійне самоствердження»; анкетування, письмове тестування, задля з'ясування мотивів професійної діяльності майбутніх інженерів; анкетування та письмове тестування для визначення рівня прояву показників, критеріїв

професійного самоствердження студентів.

Для порівняння результатів констатувального експерименту респонденти були поділені на дві групи (експериментальну та контрольну) приблизно однакові за характеристиками: майже однаковий вік, ступінь підготовленості, бажання брати участь у експерименті.

За результатами констатувального експерименту можна зробити висновок, що студенти технічних університетів не мають чіткого уявлення про сутність, зміст, структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості професійного самоствердження; більшість студентів не володіє навичками об'єктивного аналізу й оцінки цього складного особистісного утворення; рівень їх професійного самоствердження відповідає низькому у 25,12 % респондентів експериментальної групи та у 26,44 % – контрольної групи, середній рівень – 60,87 % у студентів експериментальної групи і 61,54 % контрольної групи, високий рівень професійного самоствердження притаманний 14,04 % майбутніх інженерів експериментальної групи та 12,02 % контрольної групи. З метою з'ясувати характер ставлення студентів до позааудиторної виховної роботи їм була запропонована письмова анкета. Після анкетування ми дійшли висновку, що такі форми позааудиторної роботи, як лекції, семінари не мають популярності у студентів. Майбутні інженери хочуть бачити нові форми і методи позааудиторної виховної роботи. Проведення нестандартних позааудиторних заходів здатне виявити творчий потенціал та активізувати виховний процес з формування професійного самоствердження у майбутніх інженерів.

У ході експерименту з'ясовано, що у вищих технічних навчальних закладах перевага надається груповим (колективним) формам виховної роботи, що не відзначаються ефективністю і цілеспрямованістю. Пояснити такий підхід до виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах можемо стандартизованістю і зручністю для звітності про виконану виховну роботу.

У багатьох планах виховної роботи відсутній розділ, який містив би заходи, спрямовані на формування в майбутніх фахівців позитивного ставлення до обраної професії, на розвиток професійно значущих особистісних якостей, умінь і навичок, спрямованих на формування професійного самоствердження майбутніх інженерів.

Дослідження показало, що позааудиторна виховна робота у вищих технічних навчальних закладах практично не акцентує увагу на формуванні професійного самоствердження майбутніх інженерів.

Отже, виявлені недоліки вказують на необхідність обґрунтування і експериментальної перевірки розроблених педагогічних умов організації виховного процесу. Формування професійного самоствердження студентів технічних університетів – складний і суперечливий процес, успішність якого обумовлюється сукупністю педагогічних умов. Педагогічними умовами, що забезпечують ефективність позааудиторної виховної роботи у формуванні професійного самоствердження студентів технічних університетів визначаються такі: забезпечення позитивної мотивації та установки на формування професійного самоствердження у процесі позааудиторної виховної роботи; застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів; реалізація стосунків в системі «куратор-студенти» на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості;

створення педагогічно керованого освітнього середовища у процесі позааудиторної виховної роботи технічного університету.

У третьому розділі – *«Дослідно-експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійного самоствердження студентів у процесі позааудиторної виховної роботи»* – розкрито зміст і методику функціональної моделі формування професійного самоствердження студентів; викладено апробацію програми позааудиторної виховної роботи «Формування професійного самоствердження майбутніх інженерів як основи їх професійного зростання»; проаналізовано результати формувального етапу дослідження; представлено у порівняльному аспекті результати дослідно-експериментальної роботи.

Основу програми дослідної роботи склала функціональна модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи, що відповідала структурі та змісту означеного особистісного утворення (рис. 1).

Метою моделі є формування професійного самоствердження студентів технічних університетів. Структура моделі базується на реалізації особистісно-орієнтованого, системного, особистісно-діяльнісного та технологічного підходів у педагогічно скерованому виховному впливі. Реалізація змісту розробленої функціональної моделі передбачала застосування інтерактивних форм, методів та формування гуманістичних взаємовідносин у позааудиторному виховному процесі.

Основними структурними компонентами функціональної моделі є: загальна мета виховного впливу (формування професійного самоствердження студентів); студент технічного університету як центр педагогічної системи; зміст позааудиторної виховної роботи зі студентами, форми і методи; етапи; моніторинг професійного зростання; очікуваний результат. Усі структурні компоненти моделі спрямовані на досягнення високого рівня сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

З метою розвитку самосвідомості, самовдосконалення, професійних цінностей, впевненості у собі було передбачене органічне поєднання як традиційних, так і активних методів виховної діяльності.

Розроблена програма позааудиторної виховної роботи «Формування професійного самоствердження майбутніх інженерів як основи їх професійного зростання» на формувальному етапі експерименту сприяла вирішенню таких завдань, як: конкретизація уявлення про сутність та специфіку фахової праці, поглиблення та розширення технічного кругозору; удосконалення умінь та навичок технічної творчості; розвиток професійно-технічних здібностей; пробудження потреби у професійній самоосвіті та самовихованні; удосконалення професійно-технічної компетентності, рефлексійності, креативності, емоційної стійкості та інших якостей студентів технічних університетів.

Визначені завдання були реалізовані у змісті програми, орієнтованої на інтереси студентів, шляхом використання інтерактивних форм і методів у процесі організації колективної творчої співпраці в позааудиторній виховній роботі.

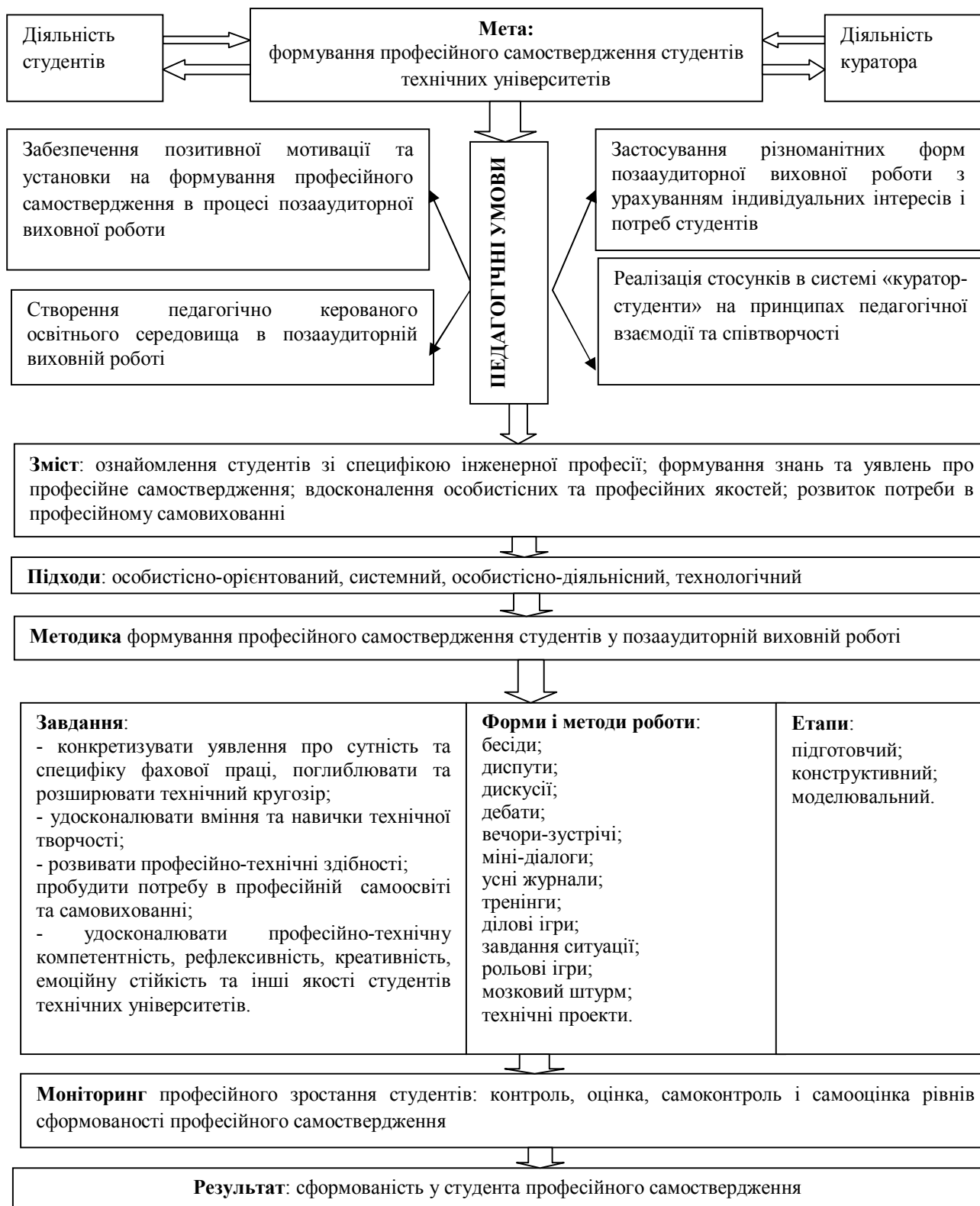

Рис. 1. Функціональна модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи

Експериментальна робота проводилась поетапно впродовж першого, другого, третього та четвертого курсів. На *першому (підготовчому)* етапі експерименту, з метою закріплення позитивної мотивації, установки на активну участь студентів у позааудиторній виховній роботі, активізацію творчого потенціалу майбутніх інженерів було запропоновано план виховної роботи кураторам, спрямований на формування мотиваційно-ціннісного компонента професійного самоствердження. До його змісту входили такі заходи: бесіда («Дії і вчинки інженера та їх роль у професійних досягненнях»), «круглий стіл» («Чим відрізняється професія інженера від інших професій?»), дебати («Професійне самоствердження – потрібне воно майбутньому інженеру?»), ділова гра («Моделювання особистості ідеального керівника»), вечір-зустріч із керівниками провідних підприємств («Секрети інженерної майстерності»). На *другому (конструктивному)* етапі, задля розширення перцептивних, організаційних та інтерактивних умінь, корегування своєї професійно-ціннісної орієнтації, випробування різноманітних способів та прийомів професійної самооцінки, самоспостереження був запропонований тренінг «Розвиток професійних якостей майбутнього інженера» (серед тем занять тренінгу були «Розвиток емоційної стійкості», «Комунікативні навички спілкування», «Розвиток креативності та технічних здібностей»). Його мета – формування операційно-діяльнісного компонента. Заради чіткого уявлення студентів про професійне самоствердження, як показник професіоналізму, та про можливості позааудиторної виховної роботи з формування цього особистісного утворення було створено програму занять «Шлях до формування професійного самоствердження», орієнтовану на формування особистісно-регулятивного компонента професійного самоствердження студентів в умовах позааудиторної виховної роботи. До заходів, які проводились на цьому етапі, відносимо: дискусію «Професійні якості студента технічного університету, як показник професіоналізму та успішної діяльності сучасного інженера», міні-діалог «Професійна культура інженера та професійні домагання – що між ними спільного?», ділову гру «Прийоми та способи відпрацювання саморегуляції професійної поведінки», усний журнал «Провідна інженерія на службі сучасної науки».

Під час *третього (моделювального)* етапу, для формування професійного досвіду студентів засобами активної діяльності, спілкування, налагодження особистих та професійних контактів використовувався метод проектів, під загальною назвою «Раціоналізація науково-технічного досвіду» (виставка технічних досягнень майбутніх інженерів, конкурс раціоналізаторських пропозицій, захист творчих проектів на інженерну тематику), який сприяв формуванню усіх компонентів професійного самоствердження.

Результативність моделі забезпечується дотриманням педагогічних умов, які узгоджуються зі змістом професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи. Педагогічні умови перебувають у тісному взаємозв'язку, спрямовані на поетапне формування кожного компоненту цього складного особистісного утворення у відповідності з визначеними рівнями його формування.

Зіставлення результатів, досягнутих учасниками контрольної та експериментальної груп на констатувальному та формувальному етапах

дослідження, дало змогу зафіксувати позитивну динаміку рівнів сформованості професійного самоствердження майбутніх інженерів експериментальної групи у зіставленні з контрольною (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів за результатами констатувального та формувального етапів експерименту (у %)

Рівні сформованості критеріїв професійного самоствердження	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	На початок експерименту	На кінець експерименту		На початок експерименту	На кінець експерименту	
Низький	25,12	2,17	-22,95	26,44	21,58	-4,86
Середній	60,87	51,14	-9,73	61,54	65,97	+4,43
Високий	14,01	46,69	+32,68	12,02	12,45	+0,43

Була зафіксована динаміка збільшення кількості респондентів експериментальної групи з високим рівнем сформованості професійного самоствердження на 32,68 % (з 14,01 % до 46,69 %), а також зниження кількості студентів із середнім рівнем сформованості професійного самоствердження на 9,73 % (з 60,87 % до 51,14 %) та низьким рівнем на 22,95 % (з 25,12 % до 2,17 %). У контрольній групі істотних кількісних та якісних змін не відбулося.

Підтвердження об'єктивності отриманих результатів експерименту та перевірка дійсної різниці між даними, одержаними на констатувальному та формувальному етапах дослідження в експериментальній та контрольній групах відбувалося за допомогою критерію χ^2 Пірсона. За результатами формувального експерименту: $\chi^2_{\text{крит}} = 5,99 > 1,15 = \chi^2_{\text{розр}}$.

Це означає, що достовірність різниць характеристик експериментальної та контрольної груп після дослідно-експериментальної роботи по статичному критерію χ^2 Пірсона дорівнює 95%.

Графічно одержані результати представлено на рисунку 2.

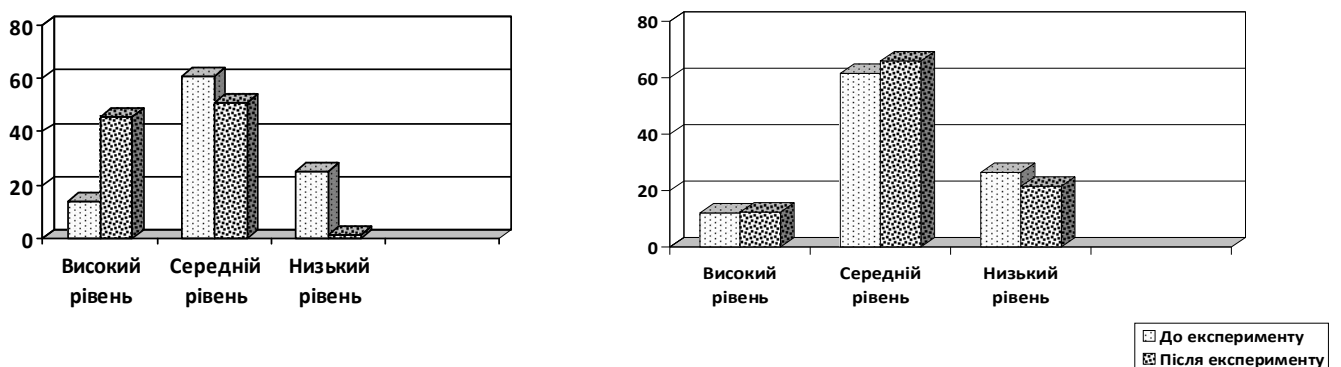

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості професійного самоствердження до та після формувального експерименту в експериментальній та контрольній групах (%)

Означене вказує на правомірність висунутої гіпотези і дає підстави стверджувати, що створення обґрунтованих педагогічних умов, застосування модернізованих змісту, форм та методів у позааудиторному виховному процесі технічного університету як активного фактора формувального етапу дослідження сприяло позитивній динаміці у формуванні професійного самоствердження майбутніх інженерів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

1. На основі порівняльно-зіставного аналізу психолого-педагогічної теорії та практики встановлено, що проблема самоствердження особистості є центральною, значущою, провідною для багатьох концепцій людини загалом, а тому має висвітлення в соціальному, психологічному та педагогічному аспектах.

Професійне самоствердження студента технічного університету визначається як його прагнення до забезпечення високого рівня професійно-технічної компетентності, активної професійної позиції, домагань до технічних нововведень, творче ставлення до вирішення професійних завдань, самосприйняття професійних досягнень, їх об'єктивної самооцінки, що дозволить отримати суспільно-професійне визнання та задоволення від виконання професійних функцій. Визначено структурні компоненти професійного самоствердження студента технічного університету: мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, особистісно-регулятивний.

2. Уточнено покомпонентні критерії та показники професійного самоствердження студентів технічних університетів, що дозволяють зробити висновок про рівень його сформованості: *професійна спрямованість* (ставлення до обраної професії, професійна самостійність, професійні цінності, професійні почуття), *активна професійна позиція* (професійна комунікабельність, професійне самовдосконалення), *професійні домагання* (професійна саморегуляція, вміння планувати і організовувати власну професійну діяльність), взаємозв'язок і взаємозумовленість яких забезпечує багатогранність і динамічність процесу формування цього складного особистісного утворення у процесі позааудиторної виховної роботи.

Серед рівнів сформованості професійного самоствердження студентів технічних університетів нами виділено й охарактеризовано три: низький, середній, високий.

3. Розроблено функціональну модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи, яка має такі складники, як: мета, педагогічні умови, зміст, підходи, методика, завдання, форми й методи, етапи, моніторинг і результат та базується на особистісно-орієнтованому, системному, особистісно-діяльнісному та технологічному підходах. Зміст позааудиторної виховної діяльності з формування професійного

самоствердження відображає взаємозв'язок спільної мети і завдань та постає як єдність дій і взаємовпливів куратора й студентів у процесі виховання. До нього відносяться: ознайомлення студентів зі специфікою їх майбутньої професії; формування знань та уявлень студентів про професійне самоствердження; удосконалення особистісних і професійних якостей студентів; розвиток потреби в професійному самовихованні; розвиток професійних здібностей, що забезпечують формування професійного самоствердження. Встановлено залежність ефективності позааудиторної роботи з формування професійного самоствердження від різноманітності форм її організації, спрямованості інтересів і установок студентів на майбутню професійну діяльність.

Змістове та методично-організаційне забезпечення формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи охоплювало розроблену програму «Формування професійного самоствердження майбутніх інженерів як основи їх професійного зростання». Завданнями цієї програми було: конкретизувати уявлення про сутність і специфіку фахової праці, поглиблювати та розширювати технічний кругозір; удосконалювати вміння та навички технічної творчості; розвивати професійно-технічні здібності; пробудити потребу в професійній самоосвіті та самовихованні; удосконалювати професійно-технічну компетентність, рефлексивність, креативність, емоційну стійкість та інші якості особистості студентів технічних університетів. Доведено, що ця програма забезпечила кожному студенту можливість поглибити свої уявлення про сутність і зміст професійного самоствердження, усвідомити залежність між рівнем її сформованості та результативністю власних професійних дій, а різноманітні нестандартні форми, методи (тренінги, спецпрактикум, аналіз проблемних ситуацій, моделювання професійних ситуацій, дискусії, дебати, диспути, ділові і рольові ігри, конкурси тощо) і технології, засновані на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва та співпраці в позааудиторній діяльності забезпечили позитивну динаміку формування професійного самоствердження студентів. Кожен структурний компонент професійного самоствердження набував свого розвитку завдяки моделюванню і відпрацюванню відповідних умінь професійної взаємодії.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи: забезпечення позитивної мотивації та установки на формування професійного самоствердження у процесі позааудиторної виховної роботи; застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів; реалізація стосунків в системі «куратор-студенти» на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості; створення педагогічно керованого освітнього середовища у процесі позааудиторної виховної роботи технічного університету.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили ефективність педагогічних умов формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи. Приріст рівня професійного самоствердження студентів експериментальної групи є більшим, ніж контрольної групи. Він здійснювався переважно завдяки переходу студентів із

низького рівня на середній, із середнього – на високий. У контрольній групі статистично достовірні зміни в прирості рівня професійного самоствердження студентів не спостерігались.

Експеримент підтвердив правильність припущень і теоретичних положень. Розроблена програма формування професійного самоствердження студентів у процесі позааудиторної виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах засвідчила свою доцільність і може активно використовуватись в рамках виховних концепцій вищих навчальних закладів.

Проведене дослідження не претендує на всебічне вирішення досліджуваної проблеми, а відображає лише основні аспекти, пов'язані з формуванням професійного самоствердження майбутніх інженерів у системі позааудиторної виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах. Подальшого вивчення та теоретичного обґрунтування потребують питання структурування педагогічних знань з урахуванням їхньої значимості у формуванні професійної подоби студентів; розробки й удосконалення діагностичних методик сформованості професійного самоствердження майбутніх фахівців; вивчення резервів самовиховання у розвитку професійного самоствердження майбутніх інженерів. З дослідженням цих питань варто пов'язувати подальше удосконалення професійної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів і забезпечення якісної освіти, що відповідає б світовим стандартам.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Кузьменко Н. В. Різні підходи до визначення поняття «готовність до самореалізації» в професійній діяльності / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2007. – Вип. 17. – С. 72–78.

2. Кузьменко Н. В. Позааудиторна робота як виховний засіб професійної освіти / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 20. – С. 147–153.

3. Кузьменко Н. В. Роль куратора у формуванні самоствердження студента / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 24. – С. 105–112.

4. Кузьменко Н. В. Формування професійної мотивації студентів / Н. В. Кузьменко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 27. – С. 191–196.

5. Кузьменко Н. В. Позааудиторна виховна робота як чинник формування професійного самоствердження студентів / Н. В. Кузьменко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. ХНТУ. – Херсон, 2011. – № 2. – С. 263–267.

6. Кузьменко Н. В. Вплив позааудиторної виховної роботи на психологічну готовність студентів до професійної діяльності / Н. В. Кузьменко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. ХНТУ. – Вип. 1. – Херсон, 2012. – С. 302–304.

7. Кузьменко Н. В. Педагогические условия формирования профессионального

самоутвердження студентів / Н. В. Кузьменко // Вестник академии знаний. – 2013. – № 3. – С. 128–132.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Кузьменко Н. В. Роль органів студентського самоврядування у позааудиторній виховній роботі / Н. В. Кузьменко // Вища освіта України : тематичний вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», теорет. та наук.-метод. часопис. – 2010. – Т. 2. – С. 166–171.

9. Кузьменко Н. В. Роль тренинговых технологий в воспитательной работе вуза / Н. В. Кузьменко // Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф., (Москва, 18–19 апр. 2013 г.) / науч. ред. В. И. Казаренков. – М. : РУДН, 2013. – С. 494–497.

10. Кузьменко Н. В. Роль моніторингу в системі виховання / Н. В. Кузьменко // Проблеми інноватизації вищої професійної освіти : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-метод. конф., (Дніпродзержинськ, 3–5 черв. 2013 р.). – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2013. – С. 72–76.

Публікацій, які додатково відображають зміст дисертації

11. Кузьменко Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців засобами позааудиторної виховної роботи : міжнародна колективна монографія / Н. В. Кузьменко // Теоретичні та прикладні аспекти інноватизації вищої професійної освіти / за заг. ред. д. пед. н., проф. Секрет І. В. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2013. – С. 258–291.

12. Кузьменко Н. В. Методичні вказівки кураторам груп для забезпечення формування професійного самоствердження студентів у процесі позааудиторної виховної роботи / уклад. Кузьменко Н. В. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2013. – 46 с.

АНОТАЦІЇ

Кузьменко Н. В. Формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2014.

У дисертації досліджено проблему формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи.

На підставі теоретичних та емпіричних результатів дослідження обґрунтовано педагогічні умови формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи: позитивна мотивація та установка на формування професійного самоствердження у процесі позааудиторної виховної роботи; застосування різноманітних форм позааудиторної виховної роботи з урахуванням індивідуальних інтересів і потреб студентів; реалізація стосунків в системі «куратор-студенти» на принципах педагогічної взаємодії та співтворчості; створення педагогічно керованого освітнього середовища в позааудиторній виховній роботі.

Розроблено й апробовано функціональну модель формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи, дієвість якої забезпечують визначені педагогічні умови, експериментально перевірені за допомогою авторської програми позааудиторної виховної роботи «Формування професійного самоствердження майбутніх інженерів як основи їх професійного зростання».

Ключові слова: професійне самоствердження студента, формування професійного самоствердження, студенти технічного університету, позааудиторна виховна робота, функціональна модель, педагогічні умови.

Кузьменко Н. В. Формирование профессионального самоутверждения студентов технических университетов в процессе внеаудиторной воспитательной работы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2014.

В диссертационной работе исследуется проблема формирования профессионального самоутверждения студентов технических университетов в процессе внеаудиторной воспитательной работы.

Анализ системы внеаудиторной воспитательной работы со студентами технических университетов выявил ряд противоречий, являющихся следствием недостаточной эффективности и использования её возможностей с целью формирования профессионального самоутверждения студентов будущих инженеров: между потребностью промышленного комплекса в квалифицированных, ориентированных на творческую деятельность специалистах и нынешним уровнем сформированности профессионального самоутверждения студентов технических университетов, между требованиями к демократически-гуманистической позиции кураторов академических групп высшей технической школы и формализмом в системе внеаудиторной воспитательной работы; между воспитательным потенциалом внеаудиторной воспитательной работы со студентами в контексте формирования профессионального самоутверждения и низкой воспитательной эффективностью использования этого потенциала в технических университетах.

В ходе исследования проанализированы базовые понятия «профессиональное самоутверждение студентов технических университетов», «внеаудиторная воспитательная работа».

В диссертации анализируются основные подходы к пониманию профессионального самоутверждения как важной составляющей профессионального становления будущих инженеров, охарактеризованы содержание, структура, компоненты этого сложного личностного образования (мотивационно-ценностный, операционально-деятельностный, личностно-регулятивный), конкретизированы критерии (профессиональная направленность, активная профессиональная позиция, профессиональные притязания), показатели (отношение к избранной профессии, профессиональная самостоятельность, профессиональные ценности, профессиональные чувства, профессиональная коммуникабельность, профессиональное самоусовершенствование, профессиональная саморегуляция,

умение планировать и организовывать собственную профессиональную деятельность) и выявлены уровни сформированности профессионального самоутверждения студентов технических университетов (низкий, средний, высокий); выявлены сущность, задачи, содержание, формы, методы внеаудиторной воспитательной работы, которая является основой формирования профессионального самоутверждения студентов технических университетов.

Профессиональное самоутверждение студентов технических университетов определяется в нашем исследовании как их стремление обеспечить высокий уровень профессиональной компетентности, активной профессиональной позиции, притязаний к техническим нововведениям, творческое отношение к решению профессиональных задач, самовосприятие профессиональных достижений, их объективная самооценка, которая позволит получить общественно-профессиональное признание и удовлетворение от выполнения профессиональных функций.

В ходе педагогического эксперимента апробирована функциональная модель формирования профессионального самоутверждения студентов технических университетов в процессе внеаудиторной воспитательной работы, выявлены педагогические условия (обеспечение положительной мотивации и установки на формирование профессионального самоутверждения в процессе внеаудиторной воспитательной работы, применение разнообразных форм внеаудиторной воспитательной работы с учетом индивидуальных интересов и потребностей студентов, реализация отношений в системе «куратор – студенты» на принципах педагогического взаимодействия и сотворчества, создание педагогически управляемой образовательной среды в процессе внеаудиторной воспитательной работы технического университета), обеспечивающие её воспитательный потенциал, экспериментально проверена разработанная функциональная модель и эффективность педагогических условий формирования профессионального самоутверждения студентов технических университетов в процессе внеаудиторной воспитательной работы, апробирована авторская программа внеаудиторной работы «Формирование профессионального самоутверждения будущих инженеров как основа их профессионального роста».

Ключевые слова: профессиональное самоутверждение студента, формирование профессионального самоутверждения, студенты технических университетов, внеаудиторная воспитательная работа, функциональная модель, педагогические условия.

Kuzmenko N. V. Formation of technical universities students` professional self-affirmation during extracurricular upbringing process. – On the right of manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2014.

The problem of technical universities students` professional self-affirmation formation during extracurricular upbringing process has been researched.

On the basis of theoretical and empirical scientific results the pedagogical conditions of technical university students` professional self-affirmation formation during

extracurricular upbringing process were proved. Among them there are presence of positive motivation and setting of professional self – affirmation formation during extracurricular upbringing work; diversity of extracurricular upbringing work forms to suit individual interests and needs of students; the implementation of the «curator – students» relations on the basis of pedagogic interaction and joint creative work; the creation of pedagogically driven educational environment in extracurricular upbringing work.

The functional model of technical universities students' professional self-affirmation formation was introduced. Its efficiency was provided with denoted pedagogical conditions that was experimentally proved by means of the author's programme of extracurricular educational work.

Key words: students' professional self-affirmation, professional self-affirmation formation, technical university students, extracurricular upbringing process, pedagogical conditions, functional model.

Підписано до друку 21.01.2014 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 7.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua